

Architectuur Depot cvba
Langstraat 76
3630 Maasmechelen
T +32 89 48 05 50
F +32 89 48 05 59
info@architectuurdepot.be
www.architectuurdepot.be

BTW BE 0823.254.242
RPR TONGEREN
IBAN BE26 3630 6881 0729
BE43 0689 0089 4601

OPMAAK VAN EEN BEHEERSPLAN BEHEERSPLAN KAPEL ALDENEIK & OMGEVING

Naam van het onroerend erfgoed: Sint-Harlindis en Relindiskapel en Sint-Willibrordusput

Ligging: Willibrordusweg, 3680 Maaseik

Beschermingsbesluit: 'Sint-Harlindis en Relindiskapel en Sint-Willibrordusput' beschermd als monument en 'Sint-Harlindis en Relindiskapel en Sint-Willibrordusput: omgeving' beschermd als dorpsgezicht bij MB. 3620, dd. 08-12-2000.

Beheersplan opgemaakt door: Architectuur Depot cvba, Langstraat 76, 3630 Maasmechelen

Oprachtgever: Stad Maaseik, Lekkerstraat 10, 3680 Maaseik

Datum ter goedkeuring ingediend: 03-06-2019

VOORWERP VAN DE AANVRAAG

Dit document omvat het beheersplan voor de Sint-Harlindis en Relindiskapel en Sint-Willibrordusput te Aldeneik (Maaseik) zoals bedoeld in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 in verband met het beheer van onroerend erfgoed.

Aanvrager : Stad Maaseik, Lekkerstraat 10, 3680 Maaseik

Ontwerper : Architectuur Depot cvba, Langstraat 76, 3630 Maasmechelen

INHOUD

1. IDENTIFICATIE VAN HET ONROEREND ERFGOED	3
1.01. Identificatie en afbakening	3
1.02. Beheersplan.....	3
2. HISTORISCHE NOTA	4
2.01. Inleiding	4
2.02. Situering & historie	4
2.03. Bouwhistorische analyse.....	6
3. INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN	8
3.01. Opmetingsplannen	8
3.02. Inventaris site / omgeving	8
3.03. Inventaris exterieur	8
3.04. Inventaris interieur	10
3.05. Diagnosenota	13
4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN.....	15
4.01. Esthetische waarde.....	15
4.02. Architectuurhistorische waarde	15
4.03. Volkskundige waarde.....	15
5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER	16
6. BEHEERSMAATREGELEN.....	17
6.01. Dringende instandhoudingswerken	17
6.02. Eenmalige werken.....	17
6.03. Onderhoudswerken	20
7. OPVOLGING EN EVALUATIE	21
7.01. Chronologie van de eenmalige werken	21
7.02. Restauratiewerken	21
7.03. Onderhoudswerken	21
8. BIJLAGEN.....	22

1. IDENTIFICATIE VAN HET ONROEREND ERFGOED

1.01. Identificatie en afbakening

Adres: Willibrordusweg, 3680 Maaseik

Kadastraal: Afdeling 1, Sectie B, Nr. 666 (monument). Het dorpsgezicht betreft de directe omgeving van de kapel, gelegen op het openbaar domein.

Er is voor dit perceel geen RUP, noch BPA of verkaveling van toepassing. Het perceel is aangeduid als woongebied met landelijk karakter en cultureel, historische en/of esthetische waarde door het Gewestplan (20, Limburgs Maasland).

De Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Willibrordusput zijn beschermd als monument bij besluit OL001401 dd. 08/12/2000 en maken deel uit van het dorpsgezicht bij besluit OL001449 dd. 08/12/2000. Het beschermd dorpsgezicht omvat enkel de onmiddellijke omgeving van de kapel. De kapel met de Willibrordusput en de omliggende lindebomen zijn erkend als ZEN-erfgoed.

Zie bijlage 8.01 Kadastrale afbakening

Zie bijlage 8.02 Beschermingsbesluit

Zie bijlage 8.11 ZEN-erfgoed

1.02. Beheersplan

De opmaak van het beheersplan omvat het als monument beschermd pand op kadastrale nummer 666 en de onmiddellijke omgeving rond het monument, beschermd als dorpsgezicht. De kapel is gelegen langs de Willibrordusweg en de Aldeneikerweg, beperkt omgeven door groen. De kapel met rechthoekig grondplan en driezijdige koorsluiting sluit aan de oostzijde aan op de zogenaamde Heilige Willibrordusput. De kapel dateert uit het derde kwart van de 17^e eeuw en werd beschermd omwille van haar (architectuur)historische en volkskundige waarde. Verder is de kapel omgeven door groen. De toegang wordt geaccentueerd door lindebomen. Deze werden samen met de onmiddellijke groene omgeving van de kapel beschermd als dorpsgezicht en dragen bij tot de esthetische erfgoedwaarde van het monument. Ze zullen als dusdanig worden opgenomen binnen het beheersplan. Het groen wordt specifiek vermeld in het beschermingsbesluit als *'het noodzakelijk biotoop voor deze kapel'*. Het beheersplan omvat een gedetailleerde beschrijving van het monument en het omliggende gebied met als doel het vormen van een gefundeerde visie voor de toekomst van de kapel.

Figuur 1, Kapel in huidige context (foto's door auteur, 2019)

2. HISTORISCHE NOTA

2.01. Inleiding

De historische nota handelt over de Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Sint-Willibrordusput, gelegen te Aldeneik, Maaseik. De kapel is beschermd als monument sinds 08-12-2000 omwille van haar architectuurhistorische en volkskundige waarde. De onmiddellijke omgeving van de kapel en de put is beschermd als dorpsgezicht omwille van de esthetische waarde. Deze nota geeft een inzicht in de historie van de site en haar context. Vervolgens wordt er een beeld gevormd van de evolutie die de site heeft doorlopen. Ten slotte wordt er in detail ingegaan op de bouwhistorische evolutie binnen de site.

Voor de kapel werd in 2005 een bouwhistorische nota opgemaakt door Ronald Gludemans en Hubert Heymans om te komen tot een globale restauratie van het monument. In onderstaand overzicht volgt een beknopte samenvatting van deze nota.

2.02. Situering & historie¹

Aldeneik ('oude Eycke') ligt enkele kilometers ten noordoosten van Maaseik ('nieuw Eycke') en is genoemd naar een oude abdij die er werd opgericht. Rond het begin van de 8^e eeuw woonde in deze streek de Frankische edelman en grootgrondbezitter Adelhard. Deze Adelhard en zijn vrouw Grinnara steunden het evangelisatiewerk van Willibrordus en Bonifacius en stichten rond 720 in het huidige Aldeneik een klooster voor hun dochters Harlindis en Relindis. De twee zussen werden de eerste abdisen van het klooster en werden later heilig verklaard. Geistingen, dat verder stroomafwaarts ligt, was een belangrijke plek in het Merovingisch domein, getuige het Merovingisch grafveld dat in 1974 in Ophoven ontdekt werd en gedateerd tussen 525 en 740. Door de kerstening ontstond er in die periode een verschuiving naar de katholieke kerk en gingen men de doden eerder begraven in de omgeving van de kerk. De abdij van Eycke werd binnen dit Merovingisch domein gesticht, op een nog onontgonnen plaats, Aldeneik. Deze regio werd het eerst vermeld in de Vita van Harlindis en Relindis uit de periode 865-881. Uit deze periode bleven archeologische en kunsthistorische resten bewaard, zoals de Codex Eyckensis, een 8^e-eeuws evangeliarium, en de 9^e-eeuwse weefsels uit de abdij van Aldeneik. Aanvankelijk fungeerde het klooster als een soort retraiteoord voor Adelhard en zijn gezin. Na de dood van hun ouders vormden Harlindis en Relindis het om tot een (vermoedelijk Benedictijner) kloostergemeenschap. Van in de 10^e eeuw wordt het klooster echter niet meer vermeld. Vermoedelijk verhuist dit naar het nabijgelegen Thorn.

In de periode daarna wordt er een kapittel van 12 kanunniken gevestigd. Dit kapittel wordt een eerste keer vermeld in 1245. Aldeneik groeide ondertussen uit tot een belangrijke parochie en belangrijk bedevaartsoord. De devotie voor de zussen Harlindis en Relindis met de vertoning van de relieken heeft vermoedelijk voldoende middelen opgeleverd om de abdijsite verder uit te bouwen. Vermoedelijk werd in het midden van de 9^e eeuw de houten abdiijkerk vervangen door een stenen kerk, die ingewijd werd door bisschop Franco (852/856-901). Tussen 856 en 879 werden de stoffelijke resten van de abdisen naar die kerk overgebracht.

Het kapittel liet in de 12de en 13de eeuw een munster- en een parochiekerk vestigen in Maaseik. De parochiekerk werd toegewijd aan Sint-Pieter, doch werd afgebroken toen het kapittel in 1570 naar Maaseik verhuisde. Vermoedelijk lagen godsdienstonlusten hiervan aan de basis en was het veiliger binnen het ommuurde Maaseik. De oude munsterkerk werd behouden en zou dienst doen als nieuwe

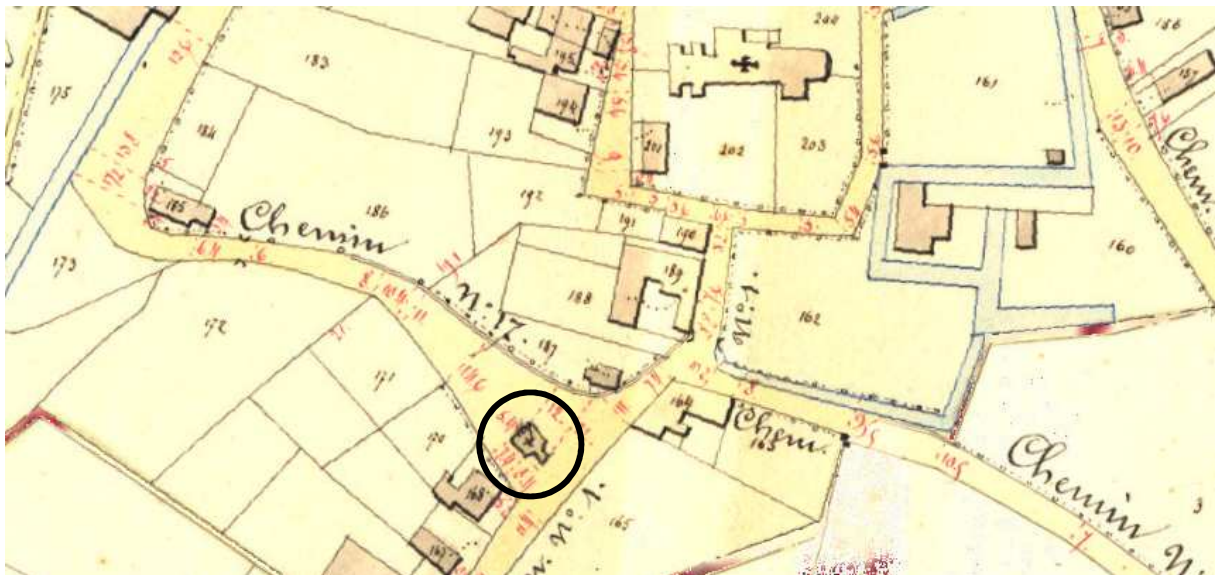
¹ De historische gegevens zijn ontleend aan de historische nota van Ronald Gludemans en Hubert Heymans. Zij verwijzen op hun beurt naar: Olivier Debaere, 'Maaseik', in: Historische stedenatlas van België. Typologische dossiers, Vlaanderen 1 (Brussel 1996/3) pag. 31-32. Gilbert Mersch, 'Aldeneik als religieus centrum (720-1350)', in: Maaseik; Ontstaan en groei van een grensstad (Maaseik 1994), pag. 65-78.

parochiekerk, toegewijd aan Sint-Anna. Deze kerk is nog deels origineel aanwezig, doch meermaals verbouwd.

Rond 1680 werd de kapel gewijd aan de Heilige zusters Harlindis en Relindis, de eerste abdisen van de abdij, opgericht naast een waterput, die volgens de overlevering een rol speelde in de kerstening van de omgeving door Willibrordus. Of de kapel, of liever gezegd de put, binnen of buiten de immunitetsmuren van de oude abdij gelegen was, is niet duidelijk.

De put tegen de kapel werd in de 19^e eeuw overbouwd met een open puthuis. In het puthuis hangt een opschrift: *'Willibrordusput; In de 7e eeuw bouwde de H. Willibrordus een doopvont op de plaats van de oude Wodanbron'*. Op de atlas der buurtwegen (1841) herkennen we de kapel met puthuis, in dezelfde configuratie als tegenwoordig.

Nadat de abdij in Aldeneik verdween, verviel Aldeneik tot een eenvoudig en klein agrarisch dorp aan de Bosbeek, die verderop uitmondt in de Maas.

Figuur 2, Atlas der Buurtwegen 1841 (Geopunt)

Figuur 3, Luchtfoto 2013-2015 (Geopunt)

2.03. Bouwhistorische analyse

De kapel werd tegen de oude Willibrordusput aangebouwd. De oude put was vermoedelijk ook de aanleiding om de kapel hierbij op te richten.

De kapel werd gebouwd in 1680 ter ere van de heiligen Harlindis, Relindis en Antonius. In en rond de kapel hadden zich talrijke uitingen van volksdevotie ontwikkeld. Van oudsher was Aldeneik al een belangrijk bedevaartsoord en kende men een grote devotie voor de zussen Harlindis en Relindis. Dit blijkt uit het feit dat volgens een pauselijk bevelschrift van 1202 de pastoors van Dilsen, Rotem, Aldeneik, Heppeneert, Opoeteren, Neeroeteren, Bree, Opitter, Neeritter (NL), Kessenich, Wessem (NL), Gratem (NL), Heel (NL), Beegden (NL), Ophoven en Geistingen verplicht waren om in de pinksterdagen in processie naar Aldeneik te gaan.² De heiligen Harlindis en Relindis werden aangeropen tegen allerlei zenuwkwalen, terwijl Antonius werd vereerd als schutshelige voor het vee. De kapel werd plechtig ingewijd op 11 juni 1681 door Johannes Antonius Blavier, hulpbisschop van Luik.

Tegen het koor van de kapel bevindt zich de Sint-Willibrordusput. Volgens de overlevering gaat het om een oude dooppot, mogelijk van heidense oorsprong. *De put maakt deel uit van een eeuwenoude traditie waarbij geloof en bijgeloof hand in hand gingen. Het hemdje van een zieke baby werd in de put gegooid. Zonk het hemdje, dan werd dat beschouwd als een teken dat het kind zou sterven. In de 17de eeuw werd deze put de 'Meeghdenput' of 'Put der Heilige Maagden' genoemd. De benaming Sint-Willibrordusput is van recentere oorsprong en heeft nooit echt onder de bevolking geleefd.*³

De kapel, gesitueerd in de as van de Willibrordusweg, is een klein bakstenen gebouw met zadeldak, dakruiter en driezijdig gesloten koor. De enige toegang bevindt zich aan de westzijde. Aan de oostzijde bevindt zich de secundaire uitbouw die over de oude waterput is gebouwd. Op het stuceliëf binnen in de kapel staat de kapel nog afgebeeld zonder puthuis. Boven de oude put is een houten 'haal' afgebeeld. Ook is de materialisatie en geveluitwerking van het puthuis anders dan deze van de kapel zelf, dewelke ouder is. De gevels hebben door de jaren heen verschillende afwerkingen gekend, zo toont onder andere een foto uit 1900 de kapel in een volledige witte afwerking. In de inventarisatie wordt hier dieper op in gegaan en worden tevens andere bouwsporen verder toegelicht.

Figuur 4, Kapel in 1900 (Delcampe)

² Agentschap Onroerend Erfgoed (2019c).

³ Glaudemans, R. & Geymans, H. (2005).

In 2014 werd een dossier ingediend voor de volledige restauratie van de kapel en het puthuis. In dit dossier werden zowel het exterieur, het interieur en de waardevolle inrichting opgenomen. Het dossier wacht momenteel nog op toekenning van de premie.

In 2016 werd er naar aanleiding van lekkages in het dak en daaropvolgende schade aan het interieur een voorafname uitgevoerd op deze lopende aanvraag tot restauratie. Bij deze voorafname werden de volgende werken uitgevoerd aan zowel het dak van de kapel als dat van het puthuis:

- De klokkenruiter met luidbel werd gedemonteerd en gerestaureerd, doch nog niet functionerend.
- Onderbrekende elementen van het bestaande smeedijzeren torenkruis werden aangevuld.
- De bestaande dakbedekking werd verwijderd.
- De houten spantconstructie en de keepers werden hersteld en waar nodig vervangen in inlandse eik.
- Er werd een polymeerchemisch herstel uitgevoerd van enkele constructiedelen.
- De bestaande bebording in populieren hout werd vervangen door een bebording in inlandse eik waar deze in het zicht blijft en blootgesteld wordt aan de buitenlucht en elders door een bebording in kleurloos gedrenkt naaldhout.
- Het dak werd afgewerkt met natuurleien.
- De kroonlijst werd vervangen naar bestaand model door een geprofileerde eikenhouten lijst met inpassende kepers.
- Op het dak werden ladder- en klimhaken in RVS geplaatst.
- Een muurkap in koper werd geplaatst op de brandgevel nadat het metselwerk er plaatselijk herwerkt werd.
- Op de kruipzolder werd een werkvloertje geconstrueerd dat de controle van het dakwerk en het onderhoud hieraan in de toekomst mogelijk maakt.

3. INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

3.01. Opmetingsplannen

In het kader van een geplande restauratie zijn er gedetailleerde opmetingsplannen ter beschikking bij de Stad Maaseik, eigenaar van de kapel. Een samenvattende afdruk van de plannen wordt in bijlage toegevoegd.

Zie bijlage 8.06 Opmetingsplannen

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

3.02. Inventaris site / omgeving

De kapel werd opgericht naast de oude Willibrordusput op een niet verhard perceel, ingesloten tussen de Willibrordusweg en de Aldeneikerweg. De inkom wordt aan de westzijde begeleid door twee linden. Een derde linde staat aan de oostzijde op de kruising met de Aldeneikerweg, ter hoogte van de Willibrordusput. De lindebomen worden opgenomen als waardevolle bomen in de lijst in bijlage. Tussen de linden loopt een toegangspad in een grindverharding naar de kapel, afgeboord met kasseien. Dit toegangspad loopt door in een grindpad omheen de kapel om vervolgens omheen het puthuis uit te lopen op de Aldeneikerweg. Tussen de kapel en het grindpad zit nog een kleine betonnen omboording. De rest van het terrein is onverhard en afgewerkt als een grasveld waarop enkele kleinere struiken zijn aangeplant. Aan de Aldeneikerweg is het perceel afgeboord met een haag in *Taxus Baccata*. Het niveauverschil tussen het terrein en de straat wordt opgevangen met een keermuurtje in kasseien. De toegang naar de put loopt licht hellend, geflankeerd door Maaskeien. In de haag werden twee zuilvormen in *Taxus Baccata* opgenomen om de toegang tot de put te accentueren. De bestrating in asfalt, omheen het terrein maakt geen deel uit van de bescherming. De afboording tussen gras en asfalt gebeurde opnieuw met kasseien.

Het landelijk kader van de kapel met beperkte groeninvulling heeft zeker erfgoedwaarde. In het beschermingsbesluit werd deze esthetische erfgoedwaarde als volgt omschreven: *'De bestaande aanplanting van enkele bomen en struiken versterkten de geborgenheid van dit bedevaartsoord en vormen het noodzakelijke biotoop rond deze kapel.'*⁴ (foto 1-4)

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

Zie bijlage 8.09 Waardevolle bomen

3.03. Inventaris exterieur

Het exterieur van de kapel kan opgedeeld worden in twee entiteiten; enerzijds de kapel zelf, anderzijds de put met het puthuis.

De kapel

De eerdere omschrijving van Ronald Glaudemans en Hubert Heymans uit 2005 is nog correct. Zij beschreven de kapel in 2005 als volgt:

De kapel heeft een rechthoekig grondplan en een driezijdige koorsluiting. Het gebouw telt drie traveeën. Het dak betreft een leien zadeldak, bekroond met klokkenruitertje. Onder de dakrand bevindt zich een overhoeks muizentandfries. (foto 1-4)

⁴ Beschermingsbesluit dd. 8/12/2000

De gevels van de kapel zijn uitgevoerd in baksteen met een gecementeerde plint. In het westen is de voorgevel voorzien van een puntgevel met schouderstukken met vlechtingen op mergelstenen consoles. De smeedijzeren muurankers in de top zijn sierlijk uitgevoerd met krullen. De ankers op de schouderstukken zijn eenvoudige muurankers. Centraal in de voorgevel bevindt zich het rechthoekig portaal. Het betreft een beplankte deur met twee vleugels waarvan het houtwerk en het smeedijzeren hang- en sluitwerk origineel zijn. Het portaal, thans rechthoekig was oorspronkelijk rondboogvormig. De rondboogtoegang is nog zichtbaar op het stucwerkrelief boven het altaar in de kerk, waar de kapel is uitgebeeld. Twee mergelsteenblokken markeren nog de aanzetten van de oude boog. De deur wordt nu overspannen door een houten latei waarop de oude boogvorm met nieuw metselwerk werd dichtgemetseld. Aan de binnenzijde sluit het oksaal op de gevel aan boven de deuropening. Links en rechts van de deur bevinden zich twee kleine rechthoekige vensters met kalkstenen latei en onderdorpel. Boven de latei zijn kleine ontlastingsboogjes gemetseld. In de vensters zaten er glas-in-loodramen met voorgeplaatste diefijzers. De vensters zijn nu aan de buitenzijde met plaatmateriaal dichtgezet, maar bevatten nog zwaar beschadigd gebrandschilderd glas. In de geveltop bevindt zich een getoogd venstertje met natuurstenen sluit- en aanzetstenen. Het venster bevat een glas-in-loodraam en is aan de buitenzijde afgedekt met een metalen rooster. (foto 5-11)

De zuidgevel wordt gekenmerkt door twee grote kerkvensters. Zij bezitten een mergelstenen onderdorpel en een segmentboogvormige beëindiging met een mergelstenen sluitsteen. De vensters bevatten gebrandschilderd glas (zie interieur) en zijn aan de buitenzijde beschermd door detonerende roosters. Aan de linkerkant bevinden zich twee sierankers ten behoeve van de bevestiging van de inwendige tribune. Hierboven is een klein venstertje, eveneens met mergelstenen onderdorpel. De segmentboogvormige afsluiting heeft mergelstenen sluit- en aanzetstenen. In het raam bevindt zich eenvoudig ruitvormig glas-in-lood. De dakvoet bestaat uit een uitkragende baksteenlaag, waarboven een tandlijst van overhoeks geplaatste bakstenen, waarop een verder uitkragende baksteenlaag. Hierop ligt een kwartrond geprofileerde muurplaat, waarover de ingelaten daksporen enigszins uitsteken. Van de driezijdig gesloten koorsluiting was de oostzijde van oorsprong al blind; omdat hier het altaar voor stond en er aan de buitenzijde een oude put bevond. De schuine zijden bevatten kerkvensters die identiek zijn opgebouwd als die in de zijgevels. Ook de beschreven dakvoet loopt rond langs de koorsluiting en de noordgevel. (foto 12-17)

De noordgevel is (gespiegeld) identiek aan de zuidgevel met twee kerkvensters en een klein venster ter hoogte van de tribune. Hier is duidelijk zichtbaar dat de bakstenen gevel diverse malen is gekalkt dan wel geschilderd geweest. Van oud naar jong is er een witte, een grijze, weer een witte en een baksteenrode laag te ontdekken.⁵ (foto 4-5, 18-20)

Het dak is recent opnieuw bedekt met donkere leien in traditionele maasdekking als dringende voorafname op de gehele restauratie. *De dakvoet is enigszins 'aangelengd' en heeft een flauwe knik. Op de nok staat een overhoeks geplaatste dakruiter met klok en hoge, met leien gedekte spits voorzien van een smeedijzeren torenkruis. Het betreft een gegoten, bronzen klok met het Latijnse opschrift 'Voco Decoro Ploro'. Het opschrift verwijst naar het gekende Latijnse gezegde dat meermaals bij klokken werd toegepast: ' laudo deum verum voco plebem collegio clerum defunctos ploro fugo pestem festa decoro' of vrij vertaald 'Ik prijs de ware God, roep het volk, verzamel de geestelijke, treur om de doden, verjaag de pest, luister feesten op'. De klok werd reeds gerestaureerd, doch niet functionerend. (foto 3-6, 21-23)*

⁵ Vandenborre-Lauwers bvba (2010). Voor de opmaak van het restauratiedossier werd er in 2010 een uitvoerig materiaal-technisch en kleur- onderzoek opgemaakt door VandenBorre-Lauwers bvba.

Het puthuis

Tegen de blinde oostgevel bevond zich een oude put. Van oorsprong was deze put niet overbouwd en bevond zich tegen de gevel een houten 'haal' of boom om emmers water boven te kunnen halen, zoals afgebeeld in het stucrelief in het interieur van de kapel. Vermoedelijk aan het einde van de negentiende eeuw werd boven de put een klein bouwlichaam, het puthuis, toegevoegd. Het betreft een rechthoekige aanbouw met zadeldak, voorzien van leien in maasdekking. Deze bedekking werd recent vernieuwd als voorafname op de gehele restauratie. Aan de oostzijde heeft dit puthuis een eenvoudige topgevel met topstuk en drie sierankers. Bij de dakrestauratie werd deze gevel afgedekt met een koperen bescherming. Het hele puthuis bezit een plint van breuksteen, waarboven een afzaat ingemetseld werd. Manshoog loopt een impost rond over de gevels. Alle drie de gevels bezitten een rondboogopening, die is afgedicht met siersmeedwerk. Het hekwerk aan de oostzijde is scharnierend en kan worden geopend. Binnen is de put zelf zichtbaar, waarvan het oude deel is opgemetseld uit maaskeien. Boven de put hangt een oude katrol, waarover eertijds het touw voor de op te halen emmers moet hebben gelopen. Nu is de put gedempt, of in elk geval dichtmaakt op maaiveldhoogte. In de borstwering aan de oostzijde is een dorpel van Maaslandse kalksteen met een zeventiende-eeuwse profilering herbruikt. In het puthuis, boven de put, bevindt zich een bord met het opschrift: 'Willibrordusput; In de 7e eeuw bouwde de H. Willibrordus een doopvont op de plaats van de oude Wodanbron'. De bakstenen buitenmuren van het puthuis zijn afgezet met een cementpleister met blokimitatie. Op enkele beschutte plaatsen is nog duidelijk zichtbaar dat de blokken van oorsprong bruingeel waren, zodat er vermoedelijk een mergelimitatie was beoogd. (foto 3, 24-30)

Aan het gehele exterieur van de kapel, mét put en puthuis, kan erfgoedwaarde toegekend worden. De volledige opbouw, is nog origineel. De roosters die voor de ramen geplaatst werden zijn niet origineel en eerder storende elementen; aan deze kunnen dan ook geen erfgoedwaarde toegekend worden. Hetzelfde geldt uiteraard voor de geplaatste beschermingen voor de ramen.

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

3.04. Inventaris interieur

Het interieur van de kapel omvat een open ruimte waarin aan de westzijde een oksaal is gebouwd, toegankelijk via een steektrap met verdreven benedenbordes. De borstwering is thans verdwenen. Het oksaal zelf is wel voorzien van een eikenhouten balustrade. Vanuit het oksaal is er een toegangsluik tot de zolder. Op de zolder is een vloertje voorzien in functie van inspectie en onderhoud. (foto 31-33)

Alle wanden en de plafonds zijn gepleisterd en voorzien van ornamenten. Het plafond is een gestuct tongewelf op een omlopende randbalk met daarop halfronde consoles. Boven het oksaal is een uitsparing voorzien in het gewelf van waaruit de zoldering boven het gewelf te inspecteren is, doch slechts zeer beperkt toegankelijk. De wanden zijn vlak gestuct, al is er rond de vensters een barokke ornamentiek aangebracht, bedekt met meerdere verflagen. In het kader van de geplande restauratie gebeurde er reeds een doorgedreven kleuronderzoek. Dit onderzoek wordt in bijlage aan dit beheersplan toegevoegd. In dit rapport wordt de afwerking van het plafond beschreven als slecht uitgevoerde herneming van oudere afwerking. De oudste teruggevonden afwerkingslaag van het plafond vertoont een geschakeerde okerige tint met een geschakeerde glans. Dezelfde laag is teruggevonden op de wanden, al is deze onder enkele andere lagen, waaronder een zandsteenimitatie, verborgen. De huidige afwerkingslaag is een hoofdzakelijk roze laag. De kroonlijst is momenteel donkergrijs maar heeft onderliggend ook zwarte afwerkingslagen. (foto 31-38)

Het plafond bestaat uit een tongewelf dat aansluit op de koorsluiting en voorzien is van leemstucwerk. De velden binnen dit stucwerk bevatten een lijstornamentiek die ook voorkomt in de Maaseiker burgerhuizen uit het einde van de 17^e eeuw. (foto 31, 33-34, 39-40)

Op de vloer liggen gekleurde tegels uit de tweede helft van de 19^e eeuw, in een geometrisch patroon. Op twee plaatsen langs de zijgevels is zichtbaar dat het randmotief van het tegelpatroon is onderbroken en later met afwijkende tegels is gevuld. Mogelijk duidt dit op het bestaan van kleine altaren of kasten die later zijn verwijderd. De trap wordt aangezet door een natuurstenen trede. (foto 41-42)

Het figuratief geornamenteerd plafond is nogal schreeuwerig ingekleurd. Van op de zoldering en in de beschadigingen in het plafond zelf is af te lezen dat het leemwerk op een vitselwerk is aangebracht, dat op haar beurt op gebogen regels is getimmerd. (foto 39-40).

Ronald Glaudemans en Hubert Heymans omschrijven de weergegeven beeltenis als volgt:

'...In het ovale middenornament zien we de beeltenis van Maria op de maansikkel, omgeven door een stralenkrans. Maria is uitgebeeld met lang, loshangend haar en heeft de hand op de borst gelegd. Hieromheen zijn twaalf sterren aangebracht. Bovendien wordt Maria omgeven door vier engelenkopjes in gestileerde wolkenpartijen....'

'...Tegen de koorsluiting bevindt zich een groter stucrelief, dat de hoeken van de muren volgt. In het midden zijn de abdisen Harlindis en Relindis gesitueerd voor de abdijkerk van Aldeneik. De abdisen zijn weergegeven in zwarte habijten met grijze onderkleding. Beiden houden een kromstaf vast en Harlindis maakt met haar rechterhand een uitnodigend gebaar richting de afgebeelde kerk. Onder de heiligen is in het stucwerk de tekst 'S. Harlindis.S.Relindis' weergegeven. Achter de figuren is de abdijkerk uitgebeeld, zoals deze er vermoedelijk in de late zeventiende eeuw bijstond. Opvallend is de (barokke?) torenbekroning op het westwerk, die later door de huidige spits is vervangen. Hoewel de afbeelding van de kerk sterk is gestileerd, is dit vermoedelijk de oudste afbeelding van de in de negentiende eeuw sterk gewijzigde abdijkerk. Links van de abdisen zijn twee knielende en biddende figuren en wat struikgewas weergegeven. Rechts is een interessante weergave in stuc van de oorspronkelijke toestand van de kapel te zien. Overduidelijk is de bakstenen kapel met leien dak en dakruiter zichtbaar. Het puthuis tegen de oostzijde was op dat moment echter nog niet gebouwd en is dan ook niet uitgebeeld. Wel is de open Willibrordusput met haal en een daaraan hangende emmer weergegeven...'

De ambacht van het stucwerk an sich, maar vooral ook de weergegeven taferelen bezitten een bijzonder grote cultuurhistorische waarde omdat deze op een unieke wijze verwijzen naar de geschiedenis van Aldeneik. Ze geven bovendien een unieke tijdsopname van de abdijkerk en de kapel.

In de gevels van de kapel zitten verschillende raamopeningen, alle voorzien van een glas-in-lood invulling. Uitgezonderd twee kleine raampjes op het oksaal, dewelke van helder glas-in-lood voorzien zijn, zijn alle vensters voorzien van gebrandschilderd glas. Het betreft lensvormige beschilderingen in het midden van de verder met ruitvormige glaasjes bezette ramen. De ramen in de twee schuine zijden van de koorsluiting hebben boven en onder de lensvorm nog gebrandschilderde ornamenten. Deze voorstellingen zijn in 2005 uitvoerig beschreven in de nota van Ronald Glaudemans en Hubert Heymans. Samengevat worden volgende taferelen weergegeven, van noordwest naar zuidwest:

- Het overlijden van de Heilige Harlindis
- Het rozenwonder
- De aanbidding van de Heilige Maagden
- Het kaarsenwonder
- De goede werken van de Heilige Harlindis en Relindis.

- De wijding van de gezusters

De ramen zouden dateren uit het einde van de 19^e eeuw al kan dat niet met zekerheid gesteld worden. De kleinere raampjes beelden nog de portretten van Petrus (met sleutel en kruis) en Paulus (met zwaard) af. Deze vensters zijn licht beschadigd, doch niet onherstelbaar. De glasramen in de westgevel op het gelijkvloers zouden nog de kruisiging van Christus weergeven, en Maria met kind, doch deze zijn verdwenen. Vanwege de onderwerpen van de voorstellingen, zo nauw verweven met de plaats, vertegenwoordigen de ramen een zeer hoge cultuurhistorische waarde. (foto 43-47)

Achter het altaar is, binnen een nis in de oostgevel en deels boven de put, een opbergkast met lades en deuren ingebouwd. Het altaar zelf staat op een houten platform en wordt in de nota van Ronald Glaudemans en Hubert Heymans als volgt omschreven:

'De onderbouw is van wit- en rood-gemarmerd eikenhout en een onbeschilderd altaarblad. Hierin, onder het altaarlaken, is de geoliede altaarsteen met wijdingskruisen ingelaten. Op het altaar staat een wit-gemarmerd kastje, voorzien van de letters IHS, waarop een negentiende-eeuws Mariabeeld met rozenkrans. De Maria staat op een sikkels, waarop de tekst 'Ik kom het lijden verlichten'. De bovenbouw van het altaar is een zogenaamd portiekaltaar met een door twee zuilen ondersteunde kroonlijst, waarop een gebroken fronton met voluten en een middenornament. De zuilen hebben Corinthische kapitelen en staan op eenvoudige vierkante basementen. Het geheel is gemarmerd in wit en rood, alleen de kapitelen zijn verguld. Centraal hangt een geschilderde Calvarie (kruisiging) op een houten paneel. Het toont de gekruisigde Christus, traditioneel geflankeerd door Maria en Johannes de Evangelist, met op de achtergrond Jeruzalem waarvan de Heilige Grafkerk (uiterst rechts) goed herkenbaar is weergegeven. Wellicht is links de Aldeneiker abdij weergegeven. Het is niet uit te sluiten dat het altaar zelf nog uit de bouwtijd van de kapel of direct daarna (ca. 1700) dateert. Of het altaarstuk ook zo oud is, is moeilijk na te gaan. Mogelijk is de middenbekroning van het altaar niet meer compleet en was er nog een beëindiging op het middenornament. De altaaropbouw is gefundeerd op een groot blok van Maaslandse kalksteen, dat overduidelijk hergebruikt is. Er is wel gesuggereerd dat dit de symbolisch opnieuw aangewende, oude altaarsteen zou zijn van de vlak bij gelegen, in 1570 afgebroken parochiekerk van Sint Pieter. Flankerend aan het altaar zijn op eenvoudige consoles tegen de zijmuren twee terracotta beelden geplaatst. De witgeschilderde, afbladderende beelden stellen Harlindis voor (links) met het model van de kerk in haar hand en rechts Relindis die de abdisstaf is vasthoudt. In het linker voetstuk is te lezen: B. Schillemans, Anvers/Antwerpen 1851; in het rechter voetstuk hetzelfde, echter zonder jaartal.' Het altaar wordt beschouwd als een onderdeel van de vaste inrichting, de beelden worden erkend als cultuurgoederen in bijlage. De beelden zijn momenteel afgedekt. Het altaarstuk, met de schilderijen en de decoratieve panelen bezitten net als het stucwerk en de glasramen een erg grote cultuurhistorische waarde. De stoelen die momenteel opgestapeld zijn in een hoek van de kapel bevatten geen erfgoedwaarde. (foto 31, 48-53)

Samengevat kan men stellen dat de kapel sinds de oprichting, aan het eind van de 17^e eeuw, nagenoeg onveranderd bleef. Boven de put, waar het tegenaan werd gebouwd, werd een puthuis toegevoegd. Door haar bijzondere ligging op een driesprong, ingebed in groen, bezit het geheel een erg hoge landschappelijke waarde. Het geheel van glasramen en stucwerk bezitten een hoge kunstzinnige en cultuurhistorische waarde. Aan de recente kleuring van het stucwerk kan geen erfgoedwaarde toegekend worden.

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

Zie bijlage 8.08 Materiaaltechnische analyse Vandeborre Lauwers

Zie bijlage 8.10 Lijst van cultuurgoederen

3.05. Diagnosenota

Omgeving

De linden in de directe omgeving van de kapel bezitten erg veel erfgoedwaarde. Plaatselijk kan de weelderige groei echter voor problemen zorgen. De bomen kunnen elkaar hinderen omdat ze (te) kort bij mekaar geplant zijn. (foto 1-2)

De kleinere struiken rond de kapel bezitten geen erfgoedwaarde en verhinderen eerder het landschappelijk aanblik. De afboording aan de zijde van de Aldeneikerweg zorgt wel voor enige structuur al was deze zeker niet origineel, getuige de oude afbeeldingen. (foto 2-5)

Het grindpad rondom de kapel zorgt voor een natuurlijke drainage van de drup van het dak en wordt best behouden en waar mogelijk wordt deze afvoer van het water zelfs best nog verbeterd. Tevens zorgt het grind er voor dat het opspatten van het hemelwater beperkt wordt. De betonnen strook die hiernaast tegen de kapel aansluit werd vermoedelijk samen met de cementering aangebracht om problemen met optrekkend water tegen te gaan. Deze omranding is eerder storend. Bovendien is deze plaatselijk gebarsten. (foto 5, 7, 12, 20)

Exterieur

De muren in baksteen zijn in een behoorlijke toestand. Aan de zuidelijke gevel is evenwel een grotere scheur op te merken, vermoedelijk afkomstig van de vroegere verzwakking in het dak.⁶ Verder kunnen we opmerken dat het voegenwerk van de muren erg verweerd is. Op meerdere plaatsen treffen we hardere cementvoegen aan, wat het drogen van de muren bemoeilijkt. Het vocht blijft hangen in de muur, en duwt de cementvoegen, met een kleinere uitzettingscoëfficiënt, los. Waar de voegen beschadigd zijn, neemt het metselwerk nog meer water op en wordt het probleem telkens groter. (foto 5, 6, 11-13, 15, 19).

Onderaan de muren werd een plint gecementeerd. De harde cementlaag vertoont plaatselijk barsten. De cementering is niet origineel en werd vermoedelijk aangebracht om problemen met optrekkend en opspattend vocht tegen te gaan. Waar de cementering werd weggekapt vinden we immers nog sporen van de oude schilderingen. Dat een harde cementlaag nog weggekapt kan worden, zonder veel schade toe te brengen aan de stenen is eerder uitzonderlijk, maar vermoedelijk dankzij de kalklaag er onder wel mogelijk. (foto 16, 19)

Het puthuis is niet origineel doch niet storend in het geheel. De cementering die op het metselwerk werd aangebracht vertoont imitatievoegen en onder de dakranden, waar het beschermd zit tegen weer en wind, een okerkleurige kleur. Vermoedelijk werd deze kleuring aangebracht om mergelsteen te imiteren. Deze mergelsteen komt ook terug in de westgevel op de aanzetten van de voormalige rondboog boven de inkom. De cementering vertoont plaatselijk kleinere barsten. Deze kleine scheurvorming kan sneller aangroeien in de tijd doordat vocht opnieuw opgesloten wordt in het achterliggende metselwerk. Het voegwerk van de natuurstenen plint is plaatselijk beschadigd. (foto 24-30)

Voor de glasramen werden ontsierende roosters geplaatst. Deze 'bescherming' is te hard aanwezig en degradeert het glas-in-lood. De glasramen zelf zijn in een behoorlijke staat. Plaatselijk zullen deze bijgewerkt moeten worden. In de westgevel zijn twee ramen verdwenen. Een deel van de gebrandschilderde kalibers liggen nog achter het altaar, doch zijn onvolledig. De planchetten zijn hier

⁶ Het dak werd recent als een voorafname op de gehele restauratie reeds gerestaureerd om verdere schade aan de muren en het interieur te voorkomen.

nuttig om verdere teloorgang of beschadigingen tegen te gaan en zijn omwille van het tijdelijk karakter aanvaardbaar tot bij een gehele restauratie. (foto 14, 17-19)

De toegangsdeur is nagenoeg origineel. Aan de onderzijde is de beplanking verweerd. Bovendien is het onderstuk een recenter inzetpaneel met een andere beplanking. Het hang- en sluitwerk is verroest. Het geheel is echter herstelbaar. De kleuring is afgebladderd. De smeedijzeren nagels vallen een beetje weg in het geheel. (foto 7-8)

Het smeedwerk aan het puthuis is eveneens plaatselijk verweerd, net als de gevelankers aan de kapel.

Het volledige dak werd recent gerestaureerd als voorafname op de gehele restauratie. Het dak vertoont geen gebreken. De luidklok werd teruggeplaatst, doch niet functionerend. (foto 11, 13, 21-23)

Interieur

In het interieur treffen we een plafond aan met op enkele plaatsen vochtschade voortkomend uit een lekkend dak. Het dak is ondertussen waterdicht. Het pleisterwerk, opgebouwd uit leem op vitselfwerk, met daarop een bepleistering, is in een behoorlijke staat en herstelbaar. Op enkele plaatsen (boven het oksaal) merken we reeds eerdere herstellingen, omdat plaatselijk de sierlijsten verdwenen zijn, en slechts geschilderd werden. De schildering van het plafond is niet origineel en over het geheel zelfs storend. (foto 31, 39-40)

Op de muren treffen we een gelijkaardige afwerking aan, met verschillende schilderingen. De latere schilderingen zijn weinig oordeelkundig en opnieuw eerder storend. Door de slechte vochtshouding in de muren bladdert de verf op meerdere plaatsen af. De werking van het geheel levert ook een aantal scheuren op, vooral in de hoeken. Mogelijks zijn de muren niet overal in een stevig verband gemetseld. De benedenzone van de muren werd reeds met een cementpleister hersteld in het verleden, vermoedelijk om vochtproblemen tegen te gaan. (foto 31-32, 37-39)

De vloer in de kapel ligt ongelijk, bovendien klopt het patroon niet overal (zie ook hierboven). Sommige tegels liggen los. De dorpel aan de toegangspoort is sterk gebarsten. (foto 41, 55)

Voor het altaarstuk, de kleuring ervan en de bijhorende beelden, verwijzen we naar de uitgebreide fiches van VandenBorre-Lauwers bvba uit 2010, dewelke in bijlage worden toegevoegd.⁷ (foto 31, 48-54)

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

⁷ In het kader van een geplande restauratie, waarvoor een premieaanvraag werd ingediend, maakte de firma VandenBorre-Lauwers in 2010 een uitgebreide analyse van de toenmalige toestand van de kapel en de roerende goederen, op dat moment aanwezig in de kapel.

4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

De Kapel Sint-Harlindis en Relindis en omgeving werd beschermd als monument op 08-12-2000 omwille van haar (architectuur)historische en volkskundige erfgoedwaarde. Binnen dit beschermingsbesluit werd eveneens de directe omgeving beschermd als dorpsgezicht omwille van haar esthetische erfgoedwaarde.

4.01. Esthetische waarde

In het beschermingsbesluit werd opgenomen dat de bestaande aanplanting van enkele bomen en struiken de geborgenheid van dit bedevaartsoord versterken en bovendien het noodzakelijk biotoop vormen van deze kapel.

4.02. Architectuurhistorische waarde

De kapel met rechthoekig grondplan met driezijdige koorsluiting werd gebouwd in 1680 en ingewijd in 1681. Het getuigt van een sobere barokstijl met 18^e eeuwse stukwerkdecoratie met voorstelling van de heiligen Harlindis en Relindis. Het werd gebouwd tegen een oude doopput, een getuige van de kersteningsperiode in dit gebied. De put werd later overbouwd met een eenbeukig gebouwtje.

4.03. Volkskundige waarde

In en rond de kapel hebben zich verschillende vormen van volksdevotie ontwikkeld: de verering van de H.H. Harlindis en Relindis, van St. Antonius en deze rond de St. Willibrordusput, of zoals vermeld in de gichtboeken de put de H.H. Maagden. Deze kapel getuigt nog van de aanwezigheid van de abdij van Aldeneik die lange tijd erg belangrijk was als bedevaartsoord en vertelt mee het ontstaan van Maaseik. In de kapel verbeelden de glasramen en stucwerken gebeurtenissen uit het leven van beide patronen van de kapel. Tezamen met de verdere, grotendeels negentiende-eeuwse uitmonstering van de kapel vormen zij een belangrijk ensemble, dat op unieke wijze de plaatselijke verering van de Heilige maagden Harlindis en Relindis tot uitdrukking brengt.

Zie bijlage 8.02 Beschermingsbesluit

5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

In het toekomstig beheer van de Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Sint-Willibrordusput is de globale restauratie van de erfgoedelementen fundamenteel. De volgende uitgangspunten zijn hierbij van belang:

- Respect voor de originele geleding van de kapel en het puthuis, zowel in grondplan als in opstand.
- Respect voor de sobere Barokstijl van het monument.
- Respect voor de toegepaste materialisatie en uitvoeringstechnieken (metselwerk, vitselwerk, stucwerk, glas-in-loodramen, ...).
- Respect voor de uitdrukking van de plaatselijke verering van de heiligen Harlindis en Relindis.
- Respect voor de geborgenheid van de site gecreëerd door de inplanting en het aanwezige groen.
- Respect voor de aanwezige beeldbepalende bomen, die bijdragen tot de sfeer van het dorpsgezicht.
- Respect voor de mogelijks historische restanten en sporen van vroegere bebouwing.⁸

Bij het toekomstig beheer van het geheel is de restauratie van de kapel en het puthuis van groot belang. Het gebouw vertoont ernstige gebreken, zowel aan het exterieur als aan het interieur, en vraagt dan ook om restauratiewerken. Door het uitvoeren van de dakwerken aan de hand van een voorafname werd aan de hoogdringendheid reeds gedeeltelijk beantwoord. Voor de overige werken werd reeds een restauratiedossier ingediend bij het agentschap Onroerend Erfgoed in 2014. Na de uitvoering van deze werken dient men voornamelijk een degelijk onderhoud te voorzien.

De Sint-Harlindis en Relindiskapel met de Sint-Willibrordusput en de vier omliggende lindebomen zijn erkend als ZEN-erfgoed ('zonder economisch nut') op 05-04-2019. De kapel zal in de toekomst haar functie als plaats voor bezinning en verering behouden, mogelijks in combinatie met een zeer beperkte toeristische functie. Deze bijkomende functie dient steeds rekening te houden met de eigenheid van het gebouw en zijn nog gave structuur. Een volledige herbestemming is omwille van de religieuze betekenis en bijkomend door de beperkte omvang niet van toepassing. De lindebomen maken onlosmakelijk deel uit van de site en werden opgenomen in de erkenning als ZEN-erfgoed. Bij het toekomstig beheer dient de archeologische erfgoedwaarde van de site steeds in overweging genomen te worden. De mogelijke restanten van de oude abdij dienen intact bewaard te blijven. Het principe behoud in situ is dan ook van toepassing, bodemingrepen tracht men best zo veel mogelijk te vermijden. Er wordt bij voorkeur op zoek gegaan naar alternatieve uitvoeringswijzen, zodat werken die de ondergrond op eender welke wijze aanpassen of beïnvloeden vermeden kunnen worden. Er dient steeds met Onroerend Erfgoed overlegd te worden of een archeologisch (voor)onderzoek vereist is. We verwijzen hierbij tevens naar het passief en actief behoudsbeginsel.

De visie richt zich uiteindelijk op een vrijwaring van het geheel voor de toekomst. De concrete richtlijnen voor dit toekomstig beheer worden als beheersmaatregelen opgenomen in het volgend hoofdstuk.

Zie bijlage 8.11 ZEN-erfgoed

⁸ De Sint-Willibrordusput bevond zich mogelijks binnen de immuniteitsmuren van de oude abdij van Eycke die werd afgebroken.

6. BEHEERSMAATREGELEN

In de volgende paragraaf wordt er een globaal beeld geschetst van de voorziene werkzaamheden. De werken worden opgesplitst in dringende instandhoudingswerken, eenmalige werken en onderhoudswerken. De geplande werken worden in detail vermeld in de bijgevoegde tabel met beheersmaatregelen.

6.01. Dringende instandhoudingswerken

De dringende instandhoudingswerken werden reeds uitgevoerd in 2017, toen het dak, dat zich op dat moment in zeer slechte toestand bevond, volledig werd vervangen. Toch dient er aangegeven te worden dat de kapel zich momenteel, met uitzondering van het dak, nog steeds in een slechte toestand bevindt en dat in feite de algehele restauratie van een dringende aard is.

6.02. Eenmalige werken

In 2014 werd er een dossier ingediend voor de volledige restauratie van de Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Sint-Willibrordusput. In onderstaand overzicht worden de voorziene werken integraal overgenomen, met uitzondering van de reeds uitgevoerde dak- en timmerwerken. De werken worden aangevuld met werken die voortvloeien uit de toestand van de kapel op de dag van vandaag. De voorgeschreven werken worden opgenomen in de tabel der beheersmaatregelen, die in bijlage wordt toegevoegd. Voor ingrepen die restauratief van aard zijn kan een premie verleend worden conform de geldende richtlijnen van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Omgeving

De standplaats van de bomen wordt bij voorkeur onderzocht en indien nodig verbeterd. Mogelijks dienen tevens de bomen zelf onderzocht te worden. Een regelmatige begeleidings- en vormsnoei dienen er voor te zorgen dat de bomen elkaar niet verstoren in hun groeiproces. Wanneer er dode of sterk beschadigde bomen worden aangetroffen, dienen deze gekapt te worden. In dat geval worden er jonge lindebomen heraan geplant, in identieke soort. Het agentschap Onroerend Erfgoed dient steeds geconsulteerd te worden alvorens er kapwerken worden uitgevoerd.

De kleinere struiken kennen geen erfgoedwaarde en zijn geen meerwaarde in de aanleg, deze kunnen mogelijks verwijderd worden. De afboording aan de Aldeneikerweg, in de vorm van haagstructuren, wordt bij voorkeur behouden of er wordt een andere subtiele scheiding voorzien.

De halfverharding rondom de kapel wordt behouden, zodat de natuurlijke drainage behouden blijft. De verharding in beton en de boorden in gecementeerde bakstenen zijn eerder storend en worden bij voorkeur verwijderd. De verharding in beton rondom de kapel kan mogelijks door een halfverharding vervangen worden.

Exterieur

Gevels

De bakstenen die kleinere beschadigingen vertonen kunnen ter plekke hersteld worden door middel van een scheurherstel. Bij ernstige beschadiging dient de baksteen vervangen te worden naar origineel model. De aanwezige scheuren in het metselwerk worden hersteld door middel van RVS nieten. Het volledige gevelmetselwerk wordt best gereinigd. Een zachte reiniging heeft steeds de voorkeur.

De gecementeerde plint is plaatselijk gebarsten. Deze cementering is vermoedelijk niet origineel, doch aangebracht in het kader van vochtproblemen. De cementering kan verwijderd worden, het onderliggende metselwerk zal dan hersteld moeten worden. Een andere optie betreft het behouden van de cementering als latere toevoeging en deze plaatselijk herstellen.

Het voegwerk wordt, waar mogelijk, ter plekke hersteld. Vermoedelijk dient het gehele voegwerk uitgekapt en opnieuw uitgevoerd te worden. De originele mortelsamenstelling en kleur worden gevolgd.

De cementering aan de gevels van het puthuis kan plaatselijk hersteld worden, bij ernstige beschadigingen zullen plaatselijk zones verwijderd en opnieuw uitgevoerd moeten worden. De plint in breuksteen aan het puthuis wordt bij voorkeur gedemonteerd van de achterliggende muur.

De kleursetting van de gevels dient in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed vastgelegd te worden. Er zijn daarbij verschillende mogelijkheden, aangezien er doorheen de tijd verschillende afwerkingslagen werden aangebracht. Men kan opteren voor een onbeschilderde gevel of voor een gevel in een witte kaleilaag zoals de foto van 1900 aantoont (zie figuur 4).

De gevelankers worden gedemonteerd, ontroest en roestwerend behandeld. Ontbrekende of zwaar beschadigde onderdelen worden gereconstrueerd naar het bestaande model. De ankers worden geschilderd in de originele kleursetting. De ankers worden terug geplaatst volgens de originele bevestigingsmethodiek.

De dorpel in maaskalksteen aan de Sint-Willibrordusput is sterk verweerd. Aangezien deze verwerking getuigt van het gebruik van het vroegere ophaalkoord, wordt de verwerking niet dichtgezet. De voeg wordt bij voorkeur wel gedicht zodat het water niet infiltreert in het onderliggende metselwerk.

De elementen in mergelsteen (dorpels en sluitstenen) worden bij voorkeur gereinigd en opnieuw ingevoegd. De ernstig beschadigde elementen kunnen vervangen worden naar origineel model.

Dak

Het dak bevindt zich in goede toestand en vereist geen dringende beheersmaatregelen, enkel een degelijk onderhoud. De luidklok werd reeds beperkt gerestaureerd, doch niet functionerend. De klok en de bijhorende elementen worden bij voorkeur integraal gerestaureerd naar de originele werkende toestand, zodat men de erfgoedwaarde van het muziekinstrument terug kan beleven. De luidfunctie met handbediening wordt hersteld: het luidwiel wordt aan de hand van een klokkenzeel bediend. Het klokkenzeel wordt zoals oorspronkelijk gemonteerd doorheen de zoldering. De nodige ingrepen in functie van de waterdichting van deze zoldering dienen uitgevoerd te worden.

Buitenschrijnwerk

De glas-in-loodramen dienen gereinigd, gerestaureerd en vervolledigd te worden. Kleine beschadigingen kunnen ter plaatse hersteld worden. Kleinere breuken kunnen hersteld worden door middel van kleeflood. Kleine lacunes zoals versplinterde stukken kunnen worden ingegoten met een voorgeschreven lijm. Waar nodig kunnen elementen geretoucheerd worden door een koudverfschildering. Bij een lichte vervuiling beperkt men zich tot het reinigen. Men tracht steeds de originele elementen te behouden. Wanneer er glasvlakken vervangen dienen te worden ten gevolge van glasbreuk of ernstige beschadiging of wanneer de algemene stevigheid van het paneel verzwakt is, dient het geheel ontlood en herlood te worden. Beschadigde windroeden worden vervangen en gemonteerd conform de bestaande toestand, mogelijks dienen er bijkomende windroeden geplaatst te worden. Werken aan glas-in-loodramen dienen steeds door erkende restaurateurs uitgevoerd te worden. De aanwezige voortzetconstructies worden

gedemonteerd, er wordt bij voorkeur nieuwe voorzetbeglazing voorzien. Dit dient steeds overlegd te worden met het agentschap Onroerend Erfgoed.

In de westgevel zijn er twee ramen verdwenen. Er wordt bij voorkeur geopteerd voor een hedendaagse interpretatie van de vroegere glas-in-loodramen, zodat een duidelijk contrast wordt gecreëerd tussen de originele en de recente ramen. Op die manier kan men het verhaal brengen, zonder historiserend te werken.

De dubbele toegangsdeur dient volledig gerestaureerd te worden. Het houtwerk wordt gecontroleerd op aantasting en rot hout, beschadigde delen worden bijgewerkt of vervangen door nieuwe inzetstukken in dezelfde houtsoort, profilering en afwerking. De verbindingen en het hang- en sluitwerk worden gecontroleerd en waar nodig bijgewerkt. IJzeren delen worden ontroest, roestwerend behandeld en opnieuw geschilderd. Het geheel wordt opnieuw verankerd in het omliggende metselwerk. De deur wordt voorzien van een nieuwe afwerkingslaag in de originele kleursetting.

Het hekwerk aan de Sint-Willibrordusput wordt gerestaureerd. Het geheel wordt ontroest, roestwerend behandeld en geschilderd in de originele kleursetting. Het geheel wordt bijkomend bevestigd en voorzien van een nieuw sluitwerk.

Interieur

Het pleisterwerk van de wanden wordt verwijderd, met uitzondering van de sierlijsten en ornamenten rondom raam- en deuropeningen. Deze laatste blijven gevrijwaard, het pleisterwerk wordt hier plaatselijk hersteld. Oude verflagen en loszittende verfresten worden verwijderd. De cementering aan de plint wordt eveneens integraal verwijderd. Het geheel wordt opnieuw gepleisterd, waar nodig wordt bijkomend wapeningsgaas aangebracht. Het geheel wordt afgewerkt conform de bestaande toestand, hoeken worden lichtjes rond afgewerkt. Indien nodig, wordt het geheel opnieuw geschilderd in kalkverf.

Het pleisterwerk van het plafond wordt hoofdzakelijk behouden. De loszittende delen worden verwijderd. De onderliggende structuur wordt ontstoft, ontbrekend of beschadigd vitselwerk wordt ter plaatse hersteld. De vrij gemaakte delen worden opnieuw gepleisterd. Indien nodig, wordt het geheel opnieuw geschilderd in kalkverf.

De ornamentschilderingen worden monochroom hersteld. De houten plafondlijst wordt geschuurd en opnieuw geschilderd in een zwarte kleur (conform de originele toestand). De schildering aan de dagzijden van de toegangsdeur (houtimitatie) wordt eveneens hersteld.

De losliggende tegels worden uitgenomen, gereinigd en terug geplaatst. Eventueel beschadigde tegels kunnen hersteld of vervangen worden naar origineel model. De dorpel van de poort dient hersteld te worden. Na een grondig onderzoek ter plekke naar de oorzaak van de vochtproblematiek in de aanzet van de wanden, kunnen de bestaande muren worden geïnjecteerd tegen opstijgend vocht.

De technische voorzieningen worden bij voorkeur vernieuwd en voorzien van een regelmatig onderhoud door een gespecialiseerde firma.

Het altaar wordt volledig gerestaureerd. Een aantal elementen zijn dermate beschadigd dat ze vervangen dienen te worden (achterzijde altaar, houten vlonder, tablet). Het overige houtwerk wordt ter plaatse bijgewerkt. De loszittende verflagen worden verwijderd en het geheel wordt plaatselijk hersteld en getoucheerd conform de bestaande marmerimitatie.

De aanwezige beelden worden gerestaureerd. Kleine beschadigingen worden hersteld, losliggend delen worden opnieuw vastgezet. De beelden worden voorzien van een nieuwe schildering. De kleuren worden vastgelegd in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed. De beelden worden geplaatst op nieuwe sokkels.

De vloer van het oksaal wordt bij voorkeur opgeschuurd en opnieuw afgewerkt. De trap wordt voorzien van een nieuwe leuning en waar nodig bijgewerkt.

Zie bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen

6.03. Onderhoudswerken

Om het behoud van de erfgoedwaarden te verzekeren in de toekomst, is tevens een degelijk onderhoud nodig. Het uitvoeren van onderhoud op regelmatige basis geldt zowel voor de bouwkundige elementen binnen het dorpsgezicht, als voor de aanleg van de omgeving. Een gedetailleerde opsomming van deze werken wordt in de tabel der beheersmaatregelen in bijlage toegevoegd.

Zie bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

7.01. Chronologie van de eenmalige werken

De Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Sint-Willibrordusput vragen om een volledige restauratie, waarbij de verschillende werken bij voorkeur in één fase worden uitgevoerd. Deze werken zijn reeds opgenomen in het dossier ingediend in 2014. Er is dan ook geen verdere chronologie van toepassing.

7.02. Restauratiewerken

Het dossier voor de volledige restauratie van de Sint-Harlindis en Relindiskapel en de Sint-Willibrordusput werd reeds in 2014 bij het agentschap Onroerend Erfgoed ingediend en wacht momenteel op toekenning van de premie. Indien er op termijn bepaalde bijkomende werken vereist zijn, zullen deze eerder beperkt zijn in omvang en kunnen deze op basis van dossiers volgens de standaardprocedure worden aangevraagd.

De richtlijnen van het agentschap Onroerend Erfgoed worden steeds verwerkt in het restauratiedossier. Tijdens de werken wordt de erfgoedconsulent wekelijks uitgenodigd op de werfvergadering. Voorafgaand zal het dossier tevens uitvoerig overlegd worden.

Na het beëindigen van de werken, tijdens de voorlopige oplevering, wordt het as-built dossier en het restauratieverslag overhandigd aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Alle daartoe benodigde stukken worden hierin opgenomen.

7.03. Onderhoudswerken

Na de restauratie is een degelijk onderhoud essentieel om de erfgoedelementen te vrijwaren op lange termijn. De reeds aangehaalde onderhoudswerken dienen op terugkerende basis uitgevoerd worden. Om een degelijk nazicht van de gebouwen te voorzien, is een overeenkomst met Monumentenwacht aangewezen.

Er dient een onderhoudslogboek bijgehouden te worden, waarin iedere zes jaar de toestand van het monument besproken wordt. Dit logboek bevat een toestandrapport van de huidige toestand en de toestand van zes jaar geleden. De inspectieverslagen van Monumentenwacht kunnen hiertoe dienen. Daarnaast worden de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken opgelijst die gedurende de voorbije zes jaar werden uitgevoerd. Dit onderhoudslogboek is eveneens van belang voor de aanvraag van een aanvullende erfgoedpremie voor goed onderhoud.

8. BIJLAGEN

Bijlagen	Niet van toepassing	Bijgevoegd
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)		Bijlage 8.01 Kadastrale afbakening
Lijst van geplande werkzaamheden		Bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating		Bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart		Bijlage 8.11 ZEN-erfgoed
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	X	
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	X	
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is		Bijlage 8.09 Lijst waardevolle bomen
Lijst van cultuuroederen		Bijlage 8.10 Lijst van cultuuroederen
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	X	
Bibliografie (overzicht referenties)		Bijlage 8.04 Bibliografie
Extra bijlage		Bijlage 8.02 Beschermingsbesluit Bijlage 8.03 Fotosurvey Bijlage 8.06 Opmetingsplannen Bijlage 8.07 Bouwhistorisch onderzoek Glaudemans Bijlage 8.08 Materiaaltechnische analyse Vandeborre Lauwers